

3bis Oudtestamentische profeten - JEREMIA

Jeremia treedt op vanaf het dertiende regeringsjaar van koning Josia (Jer. 1:2; ca. 627/626 v.Chr.) en maakt de laatste, turbulente decennia van Juda mee: hervorming, internationale dreiging, de opkomst van Babel, belegering en uiteindelijk de val van Jeruzalem in 586 v.Chr. Hij profeteert dus niet vanop veilige afstand, maar midden in een samenleving die dreigt onder te gaan.

Ga misschien even de kring rond met de vraag wat men weet over de profeet Jeremia.

1. Geroepen voor een duidelijke maar niet makkelijke taak

Jeremia is nog jong, zo'n jaar of 20, wanneer hij geroepen wordt als “profeet voor alle volken” (Jer 1:4,5). God zou zijn woorden in Jeremia's mond leggen “om uit te rukken en te verwoesten, om te vernietigen en af te breken, op te bouwen en te planten.” (1:9-10). Bij een eerste lectuur had ik het daar moeilijk mee. Zo negatief, afbrekend... Maar ergens is het wel logisch: als je mooie groenten wil in je tuin, moet je je stuk grond eerst zoveel mogelijk onkruidvrij maken. Als je een oud huis wil herstellen moet je eerst bouwvallige stukken muur neerhalen om op een verantwoorde manier iets nieuws te kunnen bouwen dat standhoudt. Maar uiteindelijk is het echt wel de bedoeling dat er gebouwd wordt!

Overgezet naar leven en godsdienst, wereld en kerk: soms moet een en ander afgebroken worden: nefaste gewoonten, ego's, zelfvoldaanheid, vastgeroeste tradities en clichés, valse zekerheden en loze illusies. Heel wat... maar NOOIT MENSEN!

Noot: Jeremia's vader was priester (1:1). Jeremia moet opgevoed geweest zijn in de wetten van Mozes, de letter van het verbond... en met liefde voor de tempel. Dat moet af en toe gewrongen hebben: enerzijds liefde voor tempel en traditie, maar als profeet zich vaak daartegen moeten afzetten...

“Uitrukken en verwoesten, vernietigen en afbreken, opbouwen en planten.” Maak dit eens concreet voor ons vandaag en onze situatie (als gelovige / als kerkgemeenschap). Wat afbreken? Hoe afbreken? Wat bouwen en planten?

2. Profeet... en mens zoals wij

Jeremia is misschien de bijbelse profeet bij wie het sterkst de mens naar boven komt. Hij is geen onaantastbare rots in de branding. Regelmatig legt hij zijn ziel bloot, zijn angsten, zijn twijfels, en moedeloosheid, zijn boosheid en bij wijle zelfs de neiging om alles overboord te gooien. Juist daardoor wordt hij herkenbaar: niet iemand zonder kwetsbaarheid, maar iemand die ondanks zijn kwetsbaarheid blijft spreken.

- **Roeping en onzekerheid** – “Ach Heer, ik kan niet spreken, ik ben te jong” (Jer. 1:6). Zijn eerste reactie is terughoudendheid, onzekerheid
- **Een brandend innerlijk conflict.** Wat hij moet aankondigen doet hem pijn: “O bonzend hart! O razend hart! Ik krimp ineen van pijn! Ik kan niet zwijgen, tot in mijn ziel voel ik het hoorngeschal” (4:19)
In de zgn. “belijdenissen” van Jeremia (o.a. 11:18–12:6; 15:10–21; 17:14–18; 18:18–23; 20:7–18) horen we zijn persoonlijke worsteling. Hij verwijt God zelfs: “U hebt mij overgehaald / verleid” (20:7).
- **Hij wil zwijgen, maar kan niet** – “Als ik denk: Ik wil niet meer spreken in zijn naam, dan brandt het als een vuur in mijn hart... ik kan het niet verdragen... Ik wil het in bedwang houden, maar ik kan het niet.” (20:9). Profetie is voor hem geen beroep, maar een woord en een boodschap die hem niet loslaat.
- **Eenzaamheid** – Hij mag niet trouwen of een gezin stichten (Jer. 16:1–4). Ook sociaal staat hij vaak alleen.
- **Tranen** – Jeremia is niet de koele en harde aanklager. Hij treurt over het volk (8:23; 13:17; 14:17). Het oordeel dat hij aankondigt doet hem zelf pijn.

Jeremia's kracht bestaat niet in ongevoeligheid. Zijn gevoeligheid is juist een deel van zijn profetische kracht. Hij kan soms zwak lijken, maar zijn naam is veelbetekend: **JHWH richt op!**

- **Jeremia, kwetsbaar en moedig tegelijk...** Waarin is Jeremia herkenbaar voor jou? Kan **gevoeligheid** een kracht zijn?
- Mag een godsmen **twijfelen**?
- Reageer op deze stelling: “Echte geestelijke kracht is minder “nooit twijfelen” dan “trouw blijven terwijl je twijfelt.”
- **“Hij wil zwijgen, maar kan het niet...”** Zijn er dingen die jij absoluut wil zeggen en doorgeven? Waarom?

3. De kracht van Jeremia

Ondanks zijn menselijk emoties blijkt hij opmerkelijk standvastig. Zijn kracht heeft verschillende bronnen:

- **Een roeping die groter is dan zijn angst** – Jer. 1:17–19 schildert hem als een “**versterkte stad, een ijzeren zuil, een bronzen muur**”. Niet omdat hij van nature zo hard is, maar omdat hij zich gedragen weet door zijn opdracht.
- **De moed om tegen de stroom in te gaan** – Terwijl velen zeggen: “vrede, vrede”, zegt Jeremia dat er géén vrede is zolang onrecht en zelfbedrog blijven bestaan (6:14; 8:11).
- **De bereidheid om zijn boodschap te belichamen** – Hij draagt een juk om de hopeloosheid van de situatie visueel te maken (Jer. 27–28); als teken van hoop koopt hij een akker in bezet gebied terwijl de stad belegerd wordt (Jer. 32), hij bezoekt de pottenbakker (Jer. 18 – mogelijkheid van een nieuw begin).
- **Volhouden na mislukking** – Wanneer koning Jojakim de boekrol met zijn woorden stuk voor stuk verbrandt, dicteert Jeremia alles opnieuw aan Baruch – “**en er werden nog vele woorden aan toegevoegd**” (Jer. 36:27–32).

- **“Zich gedragen weten door de opdracht...”** Heb jij dat ook? Zo ja, welke opdracht?
- **Is het vandaag ook nog nodig om tegen de stroom in te gaan?** Voorbeelden? En is dat makkelijk?
- **Je boodschap ook belichamen...** Wat betekent dit voor ons vandaag? Concrete voorbeelden?

4. Zijn boodschap: scherpe waarschuwing en oordeel

Jeremia kondigt het oordeel niet aan als een willekeurige goddelijke woede-uitbarsting. Hij legt telkens verband tussen religieuze zelfmisleiding, maatschappelijk onrecht en de ontwrichting die daaruit voortvloeit.

- **Tempel zonder recht is een illusie** – “**Beter je leven... Vertrouw niet op die bedrieglijke leus: “Dit is de tempel van de HEER!”** (tempelrede - Jer. 7). In de verzen 21 – 23 stelt hij zelfs dat God nooit offers gewild heeft, maar wel: “**Wat ik hun geboden heb, is dit: “Wees mij gehoorzaam, dan zal ik jullie God zijn en zullen jullie mijn volk zijn. Volg steeds de weg die ik jullie wijs, daar zullen jullie wél bij varen.”** Heilige plaatsen en rituelen zijn geen talisman. Wie steelt, moordt, overspel pleegt en zwakken onderdrukt, kan zich niet achter liturgie verschuilen (7:4–11).
- **Kennis van God is ethisch** – Koning Josia “**deed recht aan armen en behoeftigen... Is dat niet Mij kennen?**” (Jer. 22:15–16). God kennen is bij Jeremia niet alleen correcte leer, maar concreet recht doen.
- **De gevolgen komen van binnen én van buiten** – Babel wordt instrument van oordeel, maar de diepere oorzaak ligt in een samenleving die het verbond verlaat. Het kwaad produceert zijn eigen verwoestende dynamiek.
- **Oordeel heeft een doel** – In Jer. 1:10 krijgt Jeremia zes werkwoorden: uitrukken, afbreken, vernietigen, neerhalen – maar óók bouwen en planten. Afbraak is niet het laatste woord!

Jeremia ontmaskert religieuze zekerheid die niet gepaard gaat met recht, verantwoordelijkheid en waarheid. Zijn vraag is niet alleen: “Geloof je het juiste?”, maar ook: “Wat brengt je geloof voort?”

- Welke hedendaagse “tempelslogans” kunnen ons **een vals gevoel van veiligheid** geven – kerkelijke traditie, juiste leer, identiteit, reputatie – zonder dat er voldoende aandacht is voor recht en menselijkheid?
- Wat versta jij onder ‘**God kennen**’? Hoe belangrijk (of onbelangrijk) is ‘juiste theorie’ over God? Voorbeelden?
- Niet alleen: “Geloof je het juiste?”, maar ook: “**Wat brengt je geloof voort?**” Wat zou geloof moeten voortbrengen?
- Jeremia preekte onderwerping aan Babylon; ruim een eeuw eerder preekte Jesaja weerstand tegen Assyrië... Tegenovergesteld dus. Dat moet niet makkelijk geweest zijn voor mensen toen... Wat kunnen wij hieruit leren?

5. Belofte en hoop – niet goedkoop, wel concreet

Hoop is geen goedkoop optimisme. Hoop ontstaat niet door te doen alsof alles goed komt, maar door midden in de crisis een toekomst voor te tekenen die mogelijk wordt via ommekeer.

- **Een brief aan ballingen** – Jer. 29:4–7 is verrassend nuchter: bouw huizen, plant tuinen, trouw, krijg kinderen, en “zoek de vrede (shalom) van de stad” waar je woont (Babel). Geen vlucht in apocalyptische dromen, maar trouw leven in een onvolmaakte situatie.

- **“Ik ken de plannen die Ik voor u heb”** – Jer. 29:11 staat in die context. Het is geen individuele succesbelofte, maar een woord aan een ontwortelde gemeenschap die nog jaren in ballingschap zou leven.
- **Een nieuw verbond** – Jer. 31:31–34: Gods torah wordt niet alleen op steen geschreven, maar “in hun hart”. Het gaat om een vernieuwde relatie, innerlijke betrokkenheid en herstel.
- **Een akker kopen tijdens de belegering** – Jer. 32 is misschien Jeremia’s krachtigste daad van hoop. Terwijl alles instort, koopt hij land in Anatot. Het contract wordt zorgvuldig bewaard: **“Er zullen weer huizen, akkers en wijn-
gaarden gekocht worden in dit land”** (32:15). Hoop wordt concreet gemaakt. Jeremia blijft geloven in de toekomst.

- **“Geen vlucht in apocalyptische dromen, maar trouw leven in een onvolmaakte situatie...”** Reactie?
- **“Zoek de shalom van de stad”** (Jer. 29:7): wat betekent dat concreet voor gelovigen vandaag die leven in een samenleving waarmee zij het niet altijd eens zijn?
- **Jeremia koopt een akker** wanneer alles instort. Welke kleine, concrete “akker” zouden wij vandaag kunnen kopen – een daad die laat zien dat we **in toekomst blijven investeren**? Of moeten wij als adventisten niet investeren in de toekomst?
- **Jeremia’s hoop** komt ná de tranen, niet in plaats van de tranen. Wat leert dat ons over **pastorale zorg in tijden van verlies, angst of crisis**?

6. Jeremia en het hof: dicht bij de macht, maar geen klassieke hofprofeet

Jeremia heeft intensief contact met koningen, paleisfunctionarissen en hoge ambtenaren, maar hij is niet de comfortabele, door het hof betaalde profeet die de koning bevestigt. Integendeel: hij staat vaak tegenover de machthebbers.

Onder Jojakim veroordeelt Jeremia koninklijke pracht die gebouwd wordt op uitbuiting (Jer. 22:13–19). Jojakim verbrandt zijn boekrol (Jer. 36). De koning duldt het profetische woord alleen zolang hij het kan controleren.

Koning Sedekia raadpleegt Jeremia herhaaldelijk en lijkt hem tegelijk te vrezen (Jer. 21; 37–38). Jeremia adviseert overgave aan Babel om levens te redden. Dat klinkt voor nationalisten als verraad, maar voor Jeremia is het de enige weg die nog openblijft. Uiteindelijk wordt Jeremia door hoge ambtenaren in een modderige put gegooid (Jer. 38). Een buitenlandse hoveling, Ebed-Melech de Kusiet, redt hem. O ironie: de “buitenstaander” toont moed en menselijkheid waar de leiders falen.

- Moeten wij als gelovigen / als kerk soms **onze stem laten horen** naar politieke / geestelijke leiders toe? Voorbeelden?
- “Het profetische woord dulden **zolang we het kunnen controleren...**” Reactie?
- Kunnen er boodschappen (of ideeën) zijn die klinken als **verraad van de kerk** en die toch juiste boodschappen zijn?
- Jeremia wordt veroordeeld door zijn eigen leiders, en **gered door een ‘buitenstaander’**... Reactie?

7. Jeremia tegenover valse profeten

De valse profeten gebruiken ook woorden als **“de HEER zegt”**. Het probleem is dus: hoe onderscheid je profetie van religieuze bevestiging van wat mensen graag horen?

- **Hananja (Jer. 28)** – de profeet Hananja voorspelt dat het juk van Babel binnen twee jaar gebroken zal worden. Hij breekt Jeremia’s houten juk symbolisch stuk. Jeremia antwoordt eerst bijna mild: **“Amen, moge de HEER het doen!”** Maar hij herinnert eraan dat profetische woorden aan werkelijkheid en waarheid getoetst worden.
- **“Vrede” als verdoving** – Valse profeten genezen de wond van het volk oppervlakkig: “Vrede, vrede”, terwijl er geen vrede is (6:14; 8:11). Ze noemen de symptomen niet en stellen geen pijnlijke diagnose.
- **Dromen tegenover het woord** – Jer. 23:25–32 bekritiseert profeten die hun eigen dromen tot godsspraak verheffen. **“Wat heeft stro met koren gemeen?”** De kernvraag is niet wie het meest indrukwekkend spreekt, maar welk woord herstelt van binnenuit.

Een belangrijk criterium vind je in Jer. 23:22. God zegt: als zij werkelijk in mijn raad hadden gestaan, **“dan zouden zij mijn volk van hun slechte weg hebben teruggebracht”**. Ware profetie bevestigt niet automatisch; ze roept tot omkeer en recht om weer iets moois te kunnen bouwen.

- Ook vandaag klinken er heel wat stemmen, vaak ‘in naam van God’. Hoe herkennen we het verschil tussen **een profetische stem** en een boodschap die eigen droom of stokpaardje is, of die vooral zegt wat een groep graag hoort (of gewoon is te horen)?
- **“Vrede vrede!”** is bemoedigend op korte termijn, maar kan omslaan in frustratie en ontmoediging als dit uiteindelijk niet uitkomt. Jeremia verbloemt de werkelijkheid niet, maar roept op tot bekering en om goed te leven met de realiteit. Wat kunnen we hieruit leren voor onszelf en in ons omgaan met mensen in moeilijkheden?